

Rekommendation 4/2024
Förslag A 1954/UKK
Behandlas i Utskottet för kunskap och kultur i Norden

Betænkning over svar på Rek 4/2024

Udvalget for Kundskab og Kultur i Norden foreslår, at Nordisk Råd tager svar på Re-kommandation 4/2024 hvad angår en nordisk indsats for at hjælpe studerende i ustabile lande til efterretning og anser den som færdigbehandlet for rådets vedkommende.

Bakgrund

Rekommendationen har følgende lydelse:

Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet

- att ta fram en rapport och beskrivning av det norska Students at Risk-programmet som kan användas som en modell för införande av liknande program i de nordiska länderna
- att i kontakt med samnordiska forskningsinstitutioner kartlägga möjligheten för dessa att bidra till att erbjuda exempelvis forskarstudenter en trygg forskningsmiljö
- att återkomma till Nordiska rådet med en redovisning av eventuella liknande initiativ i de nordiska länderna
- att omvärdera synen på projekt som rör studenter i fara och tillvarata möjligheterna att använda denna modell för att gemensamt stärka det nordiska varumärket i freds- och demokratifrågor

Svar från Nordiska ministerrådet

Nordisk ministerråd takker for rekommandasjonen vedrørende en nordisk innsats for å hjelpe studenter i ustabile land. Ministerrådet for utdanning og forskning (MR-U) deler rådets bekymring for studenter som risikerer forfølgelse eller fengsel for sitt politiske engasjement. Tilgang til utdanning er et viktig verktøy for enkeltmennesker til å realisere sitt potensiale og til å bidra til samfunnet.



Beskrivelse av det norske Students at Risk-programmet (StAR)

Rekommandasjonen etterspør en beskrivelse av det norske Students at Risk-programmet som eventuelt kan anvendes som en modell for liknende program i de andre nordiske land.

Det norske StAR-programmet ble etablert av Utenriksdepartementet (UD) i 2014 etter initiativ fra Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond (SAIH) og Norsk studentorganisasjon (NSO). Programmet ble først etablert som et pilotprogram, og har hatt faste årlige opptak siden 2017 (med unntak av 2020 på grunn av korona). Programmet ble godkjent for videreføring i 2020 og skal ha opptak fram til minst 2025/26. Programmet skal evalueres i 2025.

Programmet forvaltes av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) i Norge. Programmets formål er «å identifisere studenter som på grunn av sin menneskerettighetsaktivisme er eller står i fare for å bli formelt eller de facto nektet utdanningsrettigheter og andre rettigheter i hjemlandet, og å gi dem en mulighet til å fullføre sin utdanning i Norge».

Kandidater blir nominert av et utvalg av aktører. Nominasjoner fremmes av SAIH, menneskerettighetsorganisasjoner som Amnesty International, høyere utdanningsinstitusjoner (HEI) i Norge som deltar i programmet, eller norske ambassader i utviklingsland. Menneskerettighetsorganisasjoner som nominerer studentaktivister, er på forhånd kvalitetssikret av Utenriksdepartementet og HK-dir.

Siden 2014 har StAR-programmet

- Gjennomført ti kandidatopptak (det seneste sommeren 2024)
- Mottatt 521 nominasjoner av studentaktivister fra 33 ulike land på fire kontinent
- Gitt stipend til 146 studentaktivister
- Hatt et totalbudsjett på 86 106 000 NOK (inkludert stipender, administrasjon og evalueringer m.m. for perioden 2013 til 2026 for 1- til 9. opptak).

Nominerte kandidater blir vurdert etter flere kriterier. Aktuelle kandidater blir vurdert etter aktivisme og risiko. Denne vurderingen gjøres av den nominerende aktøren som ønsker å nominere kandidaten til programmet. Etter at HK-dir har mottatt nominasjonene, gjør HK-dir en vurdering av de nominerte kandidatenes utdanningsbakgrunn og språkferdigheter i engelsk. De kandidatene som kvalifiserer til opptak til høyere utdanning i Norge går videre til vurdering av utdanningsinstitusjonene som deltar i ordningen. Dersom utdanningsinstitusjonene har ledig studieplass ved et studieprogram som matcher en eller flere kandidaters akademiske bakgrunn, gir de tilbud om studieplass.



Stipender deles ut månedlig og følger nasjonale støttesatser satt av Lånecassen i Norge. Studenter som får stipend, er fritatt krav om studieavgift.

Students at Risk-programmet ble evaluert i 2020 – evalueringen konkluderte med at programmet har fungert etter hensikten. Evalueringen viste også at StAR-studentene fullfører studiene på nivå med andre utenlandske studenter.

Evalueringen pekte likevel på forbedringspunkter, som for eksempel oppfølging og kartlegging av studenter som har fått støtte, og behov for felles forståelse av roller og ansvar i nominasjons- og evalueringsprosessen, og behovet for en mer forutsigbar finansiering.

Ifølge HK-dir er studentene som har gjennomført StAR fornøyd med ordningen, både med utdanningen de får og at utdanningen er relevant for karriereløpet videre. HK-dir peker også på at StAR-programmet har bred og solid støtte blant høyere utdanningsinstitusjoner, menneskerettighets- og studentorganisasjoner, og øvrige aktører i Norge. HK-dir peker samtidig på at ordningen krever kontinuerlig utvikling for å sikre strømlinjeformede prosesser og gode rutiner som ivaretar kandidatenes sikkerhet, at den er administrativt krevende og fordrer at rutiner, samarbeid og informasjonsflyt mellom de ulike aktørene fungerer godt.

Liknende initiativer på tvers av Norden

Våren 2023 ble det opprettet en Students at Risk-organisasjon i Finland. Organisasjonen utgår fra studentunionene Union of Finnish Student Unions (SAMOK) og Union of Finnish Students (SYL), og har som formål å fremme akademisk frihet og tilgang til høyere utdanning for internasjonale studenter ved å lyse ut midler til stipender. Et Students at Risk-program er i etableringsfasen og det er løpende dialog med blant annet den finske universitetssektoren.

Utover det finske programmet har ingen andre nordiske land tilsvarende initiativer. Per dags dato er det ikke planer om å ha liknende initiativer, men landene er oppmerksomme på utviklingen av de norske og finske programmene og følger de med interesse. Flere høyere utdanningsinstitusjoner i Norden er også engasjerte/deltar i europeiske og internasjonale ordninger for støtte til forfulgte akademikere, som for eksempel *Scholars at risk* og *Scholars Rescue Fund*.

Students at Risk-initiativ på nordisk nivå

Nordisk råd etterspør at Ministerrådet løfter opp tematikken, enten ved å bruke det norske Students at Risk-programmet som et forbilde, eventuelt fremmer tematikken gjennom liknende initiativer.



Et eventuelt nordisk program etter modell av det norske Students at Risk-programmet bør ha stabil finansiering over flere år, være et samarbeid mellom flere ministerråd, og forankret hos flere nordiske myndigheter eller høyere utdanningsinstitusjoner. Det norske Students at Risk-programmet har høye administrative kostnader – et nordisk program kan fordele ansvaret for oppfølging av programmet mellom flere nordiske høyere utdanningsinstitusjoner eller myndigheter og tilby en større bredde i fagtilbud. Et program kan også bidra til en sterkere profil for Nordisk ministerråd i fremme av menneskerettigheter og demokrati.

Det er samtidig per dags dato ikke entydig støtte fra landene til et slikt programinitiativ. Et Students at Risk-program vil kreve større samordning, finansiering, forvaltning og oppfølging, og berøre spørsmål med karakter av utviklingspolitikk, utenrikspolitikk samt utlendings- og integrasjonspolitikk.

Et program må også ses i sammenheng med Nordisk ministerråds øvrige internasjonale arbeid. Nordisk ministerråd har et tydelig mandat fra de nordiske samarbeidsministrene til å sette søkelys på samarbeid med de baltiske landene samt Nord-Amerika – det er ikke ønskelig å endre på dette på nåværende tidspunkt.

Det totale bildet betyr at det ikke er full enighet om og støtte til et Students at Risk-program på nordisk nivå per dags dato. Etableringen av et felles nordisk støtteprogram bør ha full tilslutning og engasjement fra alle land, noe det ikke er på nåværende tidspunkt.

Det er likevel en tematikk som kan være aktuell for å bli løftet i løpende politiske diskusjoner, for eksempel på ministermøter, nordisk direktørmøte eller andre høynivåmøter.

I arbeidet med arbeidsplaner for perioden 2025-2030 skal de ulike fagministerrådene diskutere potensialet for programmer på tvers av fagområder – det vil derfor være naturlig å ta diskusjonene videre i lys av disse. Det vil også være naturlig på samme tid å diskutere om og hvordan tematikken eventuelt kan løftes opp i politiske diskusjoner i kommende år.

Når det gjelder punktet om å kartlegge muligheten for at samnordiske forskningsinstitusjoner kan tilby et trygt forskningsmiljø for forskerstudenter, varierer det hvorvidt Nordregio, NordForsk og Nordisk Energiforskning ser man kan bidra inn i et eventuelt program. Utover enkelte muligheter for støtte til forskermobilitet innen Norden og Baltikum, finnes ingen midler hos institusjonene til å finansiere slike opphold per i dag. Dersom det skal være aktuelt må derfor finansiering av kandidater til eventuelle opphold hos institusjonene bakes inn i søknader om midler gjennom andre støtteordninger.



Nordisk ministerråd anser herved rekommandasjonen som delvis oppfylt.

Utskottets synpunkter

Udvalget for Kultur og Kundskab i Norden takker for svaret fra Nordisk Ministerråd.

Svaret indeholder, som ønsket, en beskrivelse af det norske Students at Risk-programmet men Nordisk Ministerråd reagerer ikke på Nordisk Råds rekommandation om at en rapport, som kan bruges som model for indførelsen af lignende program i de nordiske lande, tages frem. Udvalget mener at det er beklageligt og savner en begrundelse for at det ikke bliver reageret på den del af rekommandationen.

Udvalget takker for redegørelsen over lignende initiativ i andre nordiske lande og er glade for at konstatere at lignende initiativ allerede findes i Finland og håber at det leder til at andre lande følger efter. Det er samtidigt noget nedslående at konstatere at der ikke er enighed blandt de nordiske lande om at løfte Students at Risk-programmet op til et nordisk niveau og at der ikke findes muligheder for at tilbyde støtte til studenter i fare ved de nordiske forskningsinstitutter (Nordregio, Nordforsk og Nordisk Energiforskning).

I svaret bliver der dog åbnet op for at der findes potentiale for at programmet kan komme i spil når der skal arbejdes videre med Nordisk Ministerråds arbejdsplaner for 2025–2030 og at det vil være relevant at tematikken løftes op i politiske diskussioner i de kommende år, blandt andet på ministermøder.

Svaret giver umiddelbart desværre ikke store forhåbninger om at der findes enighed eller vilje blandt de nordiske lande til at løfte projektet til et nordisk niveau på nuværende tidspunkt. Det finske eksempel og potentialet om at indarbejde projektet i Nordisk Ministerråds arbejdsplaner 2025–2030 viser dog at det er på sin plads at blive ved med at drive sagen i nordisk sammenhæng og håbe at det leder til at det norske Students at Risk-projekt munder ud i et nordisk samarbejde om lignende initiativ.

Udvalget for Kundskab og Kultur i Norden foreslår, at Nordisk Råd tager svar på Rekommandation 4/2024 hvad angår en nordisk indsats for at hjælpe studerende i ustabile lande til efterretning og anser den som færdigbehandlet for rådets vedkommende.

Reykjavík, den 29. oktober 2024

Lars Mejern Larsson (S)

Per Husted (S)

Catarina Deremar (C)

Kirsti Leirtrø (A)

Pinja Perholehto (sd)

Kathrine Kleveland (Sp)



Lars-Christian Brask (M)
Noora Fagerström (saml)
Veronika Honkasalo (vänst)
Victoria Tiblom (SD)

Marko Kilpi (saml)
Ville Väyrynen (saml)
Joakim Vigelius (saf)
Helge André Njåstad (FrP)